

УДК 349.2

М. І. Боднарук

ЩОДО ПРИЙНЯТТЯ КОНЦЕПЦІЇ АДАПТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ДЕРЖАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Актуальність теми. Політико-економічні й соціально-правові процеси, які спостерігаються в Україні з 1991 року, чітко вказують на її вектор розвитку – європейські цінності та стандарти, а отже, тенденцію євроінтеграції. В умовах сьогодення національна економіка в абсолютній більшості випадків перебуває в залежності від політики та рівня розвитку Європейського Союзу та окремих європейських держав. Однак вектор розвитку України, спрямований на євроінтеграцію, можливий тільки за умови попередньої гармонізації системи національного законодавства, яке визначає правове регулювання у сфері соціального страхування.

Безумовно, сьогодні в Україні існують проблеми із системою соціального страхування, і відповідні процеси реформування та оптимізації проходять значно повільніше та більш проблемно, ніж у провідних державах світу. Україна не повною мірою перейшла на систему ринкових відносин, що є причиною низки проблем, зокрема й у сфері системи соціального страхування. Однак з огляду на те, що Україна обрала проєвропейський вектор розвитку й що сьогодні система соціального страхування України перебуває в кризовому стані, питання прийняття Концепції адаптації національного законодавства у сфері соціального страхування до законодавства держав Європейського Союзу (далі – Концепція) набуває особливої актуальності. Окрім того, рівень розвитку соціального страхування, як і соціального забезпечення, визначає рівень добробуту всієї держави й населення.

Стан наукового дослідження. Цим питанням частково займалися такі вчені: М.О. Баймуратов, М.В. Буроменський, Н.М. Внукова, Г.В. Григораш, Т.Ф. Григораш, Н.В. Кузьминчук, О.В. Москаленко, В.Я. Олійник, В.Й. Пліса, П.Д. Прилипка, О.С. Савич, І.Т. Субачов, М.П. Шаварина, Н.В. Шаманська, О.М. Шем'якін, С.І. Юрій та інші. Не применшуючи ролі та значення зазначених науковців, звертаємо увагу, що вони хоча й торкалися питання міжнародного досвіду у сфері соціального забезпечення, все ж не здійснили окремого ґрунтовного та всебічного науково-теоретичного аналізу питання щодо прийняття Концепції адаптації національного законодавства у сфері соціального страхування до законодавства держав Європейського Союзу. Наявні наукові роботи та концепції в доктрині права соціального забезпечення опосередковано стосуються окресленого нами актуального питання.

Метою статті є проведення ґрунтовного науково-теоретичного дослідження щодо питання прийняття Концепції адаптації національного законодавства у сфері соціального страхування до законодавства держав Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. У межах дослідження варто звернути увагу, що в постсоціалістичних державах були такі економічні й соціально-демографічні проблеми: 1) різке зростання безробіття й зниження чисельності вкладників соціальних внесків за швидкого збільшення чисельності пенсіонерів; 2) висока інфляція;

3) відсутність фінансових інструментів і податкових пільг для розвитку індивідуального пенсійного забезпечення; 4) низька прозорість пенсійних систем.

Рішення фінансових проблем пенсійних систем, як показує світовий досвід, могло відбуватися у двох напрямках:

1) шляхом збереження державної розподільчої пенсійної системи й водночас стимулювання розвитку додаткових добровільних приватних пенсійних програм;

2) введення нової багатоступеневої розподільчо-накопичувальної пенсійної системи, що фінансується з різних джерел.

Чеська Республіка пішла першим шляхом, Угорщина й Польща – другим. Майже всі країни – і пострадянські, і постсоціалістичні – були вимушені змінювати правила розрахунку та розміри пенсій. Вносилися зміни в пенсійний вік. Так, Молдова поступово підвищила пенсійний вік до 65 років для чоловіків і до 60 років для жінок, Литва, відповідно, – до 62 і 60 років, Латвія – до 60 і 60 років, Естонія – до 63 і 63 років, Вірменія – до 65 і 63 років, Казахстан – до 63 і 58 років, Угорщина – 62 і 62 роки, Словенія – 65 і 60 років, Чехія – 62 і 61 рік. У Грузії обставини вимагали різкого підвищення пенсійного віку до 65 років для чоловіків і 60 років для жінок [1].

Таким чином, аналізуючи окреслені нами проблеми, з якими зіштовхнулися і які існують у постсоціалістичних державах, повинні бути орієнтири під час здійснення оптимізації та реформи системи соціального страхування в Україні.

Дуже влучним і доречним є твердження, що соціальне страхування має визначальне значення для добробуту працюючих, а також членів їхніх сімей і суспільства в цілому. Воно входить до числа основних прав і свобод людини та є одним із найважливіших заходів досягнення соціальної злагоди в суспільстві, сприяючи тим самим соціальній злагоді й участі в житті суспільства всіх соціальних груп населення. Ефективна та цілісна система соціального страхування сприяє зміцненню людської гідності, рівності й соціальної справедливості. Окрім того, соціальне страхування визначає характер та спрямованість держави.

У результаті вивчення іноземного досвіду щодо оптимізації системи законодавства у сфері соціального страхування вважаємо, що доцільним є прийняття Концепції адаптації національного законодавства у сфері соціального страхування до законодавства держав Європейського Союзу.

На нашу думку, зазначена Концепція повинна передбачити такі блоки:

1. Запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Аналіз системи соціального страхування розвинених іноземних держав (Великобританія, Швейцарія, Нідерланди, Швеція та ін.) дає можливість стверджувати, що система соціального страхування не матиме цілісного характеру без рівня загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

2. Запровадження загальнообов'язкового медичного страхування. Цей вектор розвитку системи соціального страхування має найбільш дискусійний та проблемний характер в Україні. Останнє обумовлюється як складним фінансово-економічним станом держави, так і політичною волею законодавця.

3. Розвиток недержавного сектору соціального страхування комерційними організаціями. Варто відзначити, що на сьогодні в Україні все ж мають місце комерційні організації, які надають публічно послуги щодо соціального страхування на

основі відповідних цивільно-правових договорів. Однак можна стверджувати, що, на відміну від Швеції та інших країн, в Україні таке соціальне страхування займає порівняно низький коефіцієнт у системі всього соціального страхування. Основною проблемою, на наш погляд, є необізнаність населення з альтернативними шляхами соціального страхування, а також недовіра громадян до таких комерційних організацій (як правило, це банки). З огляду на зазначене очевидно є необхідність у популяризації державою комерційного сектору соціального страхування. Окрім того, ми вважаємо, що держава повинна запровадити економічні стимули комерційним організаціям, які надають цивільно-правові послуги щодо соціального страхування. Такими стимулами можуть бути податкові пільги, державні дотації з бюджету тощо.

4. Запровадження дистанційного формату зайнятості населення. Сьогодні в умовах інформаційних технологій багато професій можуть повноцінно виконуватись дистанційно або ж із використанням засобів телекомунікації, зв'язку. Так, за кордоном дедалі популярнішою стає дистанційна форма навчання – коли викладачі через Інтернет-ресурси (Skype, пошта, соціальні мережі, спеціалізовані сайти) виконують трудову функцію, а студенти навчаються й оцінюються. Окрім того, професії у сфері програмування, обслуговування різних програмних забезпечень, комп'ютерні інформаційні послуги можуть також виконуватись дистанційно й не бути прив'язаними до робочого місця. Запровадження державою дистанційного формату зайнятості, по-перше, підвищить рівень зайнятості в державі; по-друге, зменшить соціальну напругу в державі; по-третє, забезпечить таким категоріям працівників повноцінний пакет соціального страхування (пенсійне, медичне, на випадок безробіття, нещасного випадку тощо). Дистанційна зайнятість має низку переваг: 1) гнучкість робочого графіку; 2) неприв'язаність до робочого місця; 3) можливість працювати відразу на декількох роботах, що значно підвищує дохід; 4) мобільність – можливість оперативного виконання покладених на працівника трудових функцій.

5. Удосконалення державного та громадського контролю за діяльністю державних та комерційних установ у сфері соціального страхування. Цей контроль повинен насамперед бути зосередженим на: 1) перевірці цільового та оптимального використання коштів відповідних фондів; 2) дотриманні обов'язків відповідальності посадових осіб за соціальну політику у відповідних питаннях; 3) дотриманні роботодавцями офіційного оформлення трудових відносин і сплати всіх страхових внесків за працівників.

З огляду на викладене до питання застосування міжнародного досвіду у сфері соціального страхування потрібно підходити системно, враховувати як позитивні моменти, так і негативні. Обов'язковим етапом успішного вивчення міжнародного досвіду буде також вивчення проблем, які існували або існують у тій чи іншій державі. Також варто наголосити, що реформа системи соціального страхування не може бути здійснена поспішно, на це потрібен певний час. Сьогодні Україна робить значні кроки в напрямі розвитку системи соціального страхування з орієнтуванням на міжнародні стандарти. Однак варто пам'ятати, що правотворення кожної держави, зокрема України, у сфері соціального страхування має національний самостійний характер. Іншими словами, механічне перенесення законодавства однієї держави в іншу й сподівання на успіх є правовою утопією, оскільки Україна повинна сама поступово й своєчасно сформулювати ефективну систему соціального страхування.